

Raamattutyö Tansaniassa

RAPORTTI VUODESTA 2023

Njamwezinkielinen Raamattu

KYMMENEN KIRJAA TARKISTETTU

Asunkielinen Raamattu

KYMMENEN KIRJAA TARKISTETTU

Fipankielinen Raamattu

NELJÄ KIRJAA TARKISTETTU

Njihankielinen Raamattu

NELJÄ KIRJAA TARKISTETTU

YLEISTÄ TANSANIASTA

Tansanian yhdistynyt tasavalta on noin 58,5 miljoonan asukkaan valtio Itä-Afrikassa. Idässä Tansania rajoittuu Intian valtameren.

Tansanian väestöstä lukutaitoisia on keskimäärin 77,9 prosenttia. Miesten lukutaitoisuus on korkeammalla tasolla kuin naisten. Koulukielenä ovat swahili ja englanti, ylempillä asteilla pääosin englanti. Yleensä kielivähemmistöjen keskuudessa lukutaidottomuus on suurempaa kuin valtakielen puhujien parissa.

PIPLiA.voimasanoja

RAAMATUNKÄÄNNÖSTYÖ VÄHEMMISTÖKIELILLE

Perustiedot: Useaan kieliryhmään kuuluvat kirkot ovat pyytäneet Tansanian Pipliaseuralta uusia raamatunkäännöksiä. Näihin kieliryhmiin kuuluvat asun, njamwezin, fipan ja njihan puhujat.

Aiemmin asun, njamwezin ja njihan kielille käännetyt Uudet testamentit on julkaistu 1950- ja 1960- luvuilla ja ovat kieleltään vanhentuneita. Fipan kielelle vuonna 1988 julkaistussa Uudessa testamentissa on puolestaan vaikutteita useasta alueella puhuttavasta kielestä, ja kieliyhteisö on siksi pyytänyt siitä korjatun version.

Suomen Pipliaseura tukee käännoystötä kaikissa näissä hankkeissa. Käännoystöön asiantuntija Chris Pekka Wilde toimii kääntäjien kouluttajana ja käännösten konsulttina eli lopullisena tarkastajana.

Käännoystöön edetessä tavoitteena on tuottaa myös alkeislukutaitomateriaalia heikkolukutaitoisille, jotka haluavat oppia lukemaan omakielistä Raamattuaan. Uusi raamatunkäännös tukee lukutaitoa, sekä vähemmistökielten ja kulttuurien kehittymistä ja säilymistä.

Raamatunkäännöstyön työmenetelmä: Pipliaseurojen raamatunkäännöstyötä tekevät paikalliset kielenpuhujat, jotka puhuvat kieltä äidinkielenään. Suomen Pipliaseura tekee Yhtyneiden Raamattuseurojen verkostossa käännöstyön konsultointia, arvioi osaltaan hankkeita sekä tukee niitä taloudellisesti. Käännoystöössä noudatetaan menetelmää, jossa kääntäminen jaetaan neljään peräkkäiseen vaiheeseen.

1. Kääntäjä laatii tekstistä raakakäännöksen
2. Tämän jälkeen kääntäjän kollegat tarkistavat raakakäännöksen sisällön ja kieliasun. Näin varmistetaan, että käännöksen kieli vastaa sovittuja käytänteitä ja normeja.
3. Seuraavaksi kielenhuollettua käännöstä testataan valikoidun kommentointiryhmän avulla. Testauksen avulla pyritään varmistamaan, että tavallinen lukija ymmärtää käännöksen.
4. Kun testauksen yhteydessä havaitut ongelmat on korjattu, käännöskonsultti tarkistaa käännöksen Raamatun alkukielistä tekstiä vastaan, jolloin korjataan mahdolliset ongelmat tai puutteet. Tämän jälkeen voidaan käännöksen katsoa olevan valmis.

PIPLIA. voimasanoja

Lopuksi käännös siirtyy kirkkojen käsiteltäväksi ja hyväksytään niissä käyttöön.

NJAMWEZINKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Tansaniassa on arviolta 1,5 miljoonaa njamwezinkielistä puhujaa. Väestö asuu maan keskilännessä, Taboran läänin Mbozin piirikunnassa Victoria- ja Rukwajärvien välisellä alueella.

Njamwezit ovat uskonnoltaan kristittyjä, muslimeja tai luonnonuskonnon harjoittajia. Perinteisten uskontojen tapoja on osin sekoittunut niin kristinuskoon kuin islamiinkin.

Lukutaitoisuuden aste njamwezintuhujien parissa vaihtelee ollen keskimäärin 59 %. Yleensä nuoret ovat lukutaitoisempia kuin vanhempi väki, miehet enemmän kuin naiset.

Luettavaa materiaalia ja kirjoja njamwezintuhujien kielellä ei ole paljon saatavissa vuonna 1951 julkaistua Uutta testamenttia ja vuonna 1961 julkaistua katekismusta lukuun ottamatta. Njamwezi on kuitenkin elinvoimainen ja laajasti käytetty kieli.

Tavoite: Tavoitteena on kääntää ensimmäinen njamwezinkielinen koko Raamattu. Vanhan testamentin käännöstyö on kokonaan uusi, Uuden testamentin osalta tehdään tarkistuskäännös.

Uusi raamatunkäännös tulee palvelemaan kaikkia kirkkoja. Kirkkojen johtajat toivovat käännöksen palvelevan kirkkojen kasvua ja kristinuskon syvempää ymmärrystä. Tavoitteena on julkaista njamwezinkielinen Raamattu vuoteen 2030 mennessä.

Hankkeen eteneminen: Mooseksen kirjojen vedostaminen (yllä mainittu vaihe 1) ja tarkistaminen (vaiheet 2–3) on jatkunut. Käännöstyön asiantuntija Chris Pekka Wilde on työskennellyt kääntäjien kanssa (vaihe 4) niin etänä kuin paikan päällä.

Käännöstekstien tilanne vuoden 2023 lopussa oli seuraavanlainen:

Vaihe 1: 3. Mooses 4. Mooses, Esra, Nehemia

Vaihe 2: 2. Mooses, 5. Mooses

Vaihe 3: 1. Mooses, Ester

Vaihe 4: Joosua, Tuomarit, Ruut, 1.–2. Samuel, 1.–2. Kuninkaat, 1.–2.

Aikakirja ja Joona

Vaikutukset: Paikalliset kirkot ja yksityiset kristityt olivat iloisia 1. Samuelin kirjan koepainoksen valmistumisesta elokuussa 2023. Kääntäjät huomioivat saamaansa palautetta käännöstyössä. Kääntäjä pastori **Allen Mpazi** kertoo:

PIPLiA.voimasanoja

”Njamwezin kielen puhujat odottavat hartaasti, että koko omankielinen raamatunkäännös valmistuu. Sitähän on helpointa ymmärtää, kun sen saa lukea omalla kielellään.”

Herrnhutilaisseurakuntien piispat toivoisivat, että Mooseksen kirjojen jälkeen käännettäisiin Psalmit. Psalmit ovat olennainen osa liturgiaa, joten näiden kautta käänös on säännöllisesti njamwezinkielen puhujien ulottuvilla. Kääntäjä pastori **George Luvula** kertoo:

”Psalimia luetaan ahkerasti liturgian lisäksi myös erilaisissa hartauksissa. Psalmithan ovat tärkeitä myös muissa kirkkokunnissa. Jopa muslimit lukevat niitä.”

ASUNKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Asun puhujia on noin 530 000. Asumäestö asuu Pohjois-Tansaniassa Kilimanjaron läänin Mwangin ja Samen piirikunnissa.

Asut ovat uskonnoltaan kristittyjä, muslimeja tai luonnonuskon harjoittajia. Perinteisten uskontojen tapoja on osin sekoittunut kristinuskoon kuin islamiinkin.

Lukutaitoisuuden aste asunpuhujien parissa vaihtelee ollen keskimäärin 92 %. Yleensä nuoret ovat lukutaitoisempia kuin vanhempi väki, miehet enemmän kuin naiset.

Tavoite: Tavoitteena on kääntää ensimmäinen asunkielinen koko Raamattu. Asunkielinen Uusi testamentti valmistui vuonna 1954 ja siitä on otettu uusintapainokset 1967 ja 1972. Tämä Uuden testamentin tekstin osalta tehdään tarkistuskäännös. Vanhan testamentin käännöstyö on kokonaan uusi.

Uusi raamatunkäännös tulee palvelemaan ennen kaikkea luterilaista, katolista ja adventtikirkkoa sekä joukko pienempiä seurakuntia. Kirkkojen johtajat toivovat käännöksen palvelevan kirkkojen kasvua ja kristinuskon syvempää ymmärrystä. Tavoitteena on julkaista asunkielinen Raamattu vuoteen 2030 mennessä.

Hankkeen eteneminen: Mooseksen kirjojen vedostaminen (yllä mainittu vaihe 1) ja tarkistaminen (vaiheet 2–3) on jatkunut. Käännöstyön asiantuntija Chris Pekka Wilde on työskennellyt kääntäjien kanssa (vaihe 4) niin etänä kuin paikan päällä.

Käännöstekstien tilanne vuoden 2023 lopussa oli seuraavanlainen:

Vaihe 1: 2. Mooses, 4. Mooses ja 5. Mooses

PIPLiA. voimasanoja

Vaihe 2: 1. Mooses

Vaihe 3: 2. Aikakirja

Vaihe 4: Joosua, Tuomarit, Ruut, 1.–2. Samuel, 1.–2. Kuninkaat, 1. Aikakirja, Ester ja Joonas

Vaikutukset: Kirkkojen johtajat ovat toivoneet jo kauan ajanmukaista asunkielistä raamatunkäännöstä. Pohjois-Tansaniassa käytetään laajasti myös valtakieltä swahilia, mutta kirkoissa sen rinnalla käytetään asua. Kaikki eivät ymmärrä swahilia riittävästi, jotta Raamatun sanoma ja merkitykset avautuisivat sillä.

Koepainos Ruutin ja Joonan kirjoista julkaistiin elokuussa 2023. Asukääntäjä, Mwangi evankelisluterilaisen hiippakunnan pastori **Msifuni Msuya** kommentoi:

”Raamattu on saamassa muotoa meidän kielellämme. Kiitämme Sinua siitä, että olet tässä työssä mukana. Nyt kun Ruutista ja Joonasta on tehty koepainos, saamme kokemuksen siitä, minkä makuinen oma kieleemme onkaan!”

FIPANKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Tansaniassa fipan kieltä puhuu noin 700 000 ihmistä. Kansanryhmä asuu Etelä-Tansaniassa Rukwan läänin Sumbawangan ja Nkasin piirikunnissa, jotka sijaitsevat Tanganjika ja Rukwa-järvien välisellä alueella.

Fipat ovat uskonnoltaan kristittyjä, muslimeja tai luonnonuskonnon harjoittajia.

Lukutaitoisuuden aste fipanpuhujien parissa vaihtelee ollen keskimäärin 70 %. Yleensä nuoret ovat lukutaitoisempia kuin vanhempi väki, miehet enemmän kuin naiset.

Tavoite: Tavoitteena on kääntää ensimmäinen fipankielinen koko Raamattu. Vuonna 1988 julkaistun Uuden testamentin teksti korjataan uuteen julkaisuun. Vanhan testamentin käännöstyö on kokonaan uusi. Tämän lisäksi käännetään myös katolisen kirkon hyväksymät deuterokanoniset kirjat.

Uusi raamatunkäännös tulee palvelemaan ennen kaikkea roomalaiskatolista, herrnhutilaista ja luterilaista kirkkoa sekä joukko pienempiä seurakuntia. Kirkkojen johtajat toivovat käännöksen palvelevan kirkkojen kasvua ja kristinuskon syvempää ymmärrystä. Tavoitteena on julkaista fipankielinen Raamattu vuoteen 2034 mennessä.

Hankkeen eteneminen: Vuonna 2020 hanketta valmisteltiin kirkkojen ja kyläyhteisöjen johtajien tapaamisella. Käännöstyö alkoi varsinaisesti vuoden

PIPLiA. voimasanoja

2022 alusta. Vuoden 2023 aikana käännöstiimi on jatkanut Vanhan testamentin historiallisten kirjojen vedostamista ja tarkistamista. Ensimmäiset neljä kirjaa (Ruut, Joonan, I. Samuel ja I. Aikakirja) läpäisivät kaikki tarkistusvaiheet.

Helmikuussa kääntäjät aloittivat myös kaksivuotisen kääntäjäkoulutuksen. Koulutuksesta vastaa Yhtyneet Raamattuseurat (UBS). Vuoden 2023 aikana koulutusjaksoja oli kolme, joista kaksi pidettiin etänä, ja yksi paikan päällä St. Paulsin yliopistolla, Nairobissa.

Käännöstekstien tilanne vuoden 2023 lopussa oli seuraavanlainen:

Vaihe 1: Jooza, Tuomarit, 2. Samuel, 1.–2. Kuninkaat, 1.–2. Aikakirja, Joonan, Esra, Nehemia (valmiit); Ester (kesken)

Vaihe 2:

Vaihe 3:

Vaihe 4: Ruut, I. Samuel, I. Aikakirja, Joonan

Haasteita: Huonojen internet-yhteyksien vuoksi käännöstarkestus on ollut mahdotonta. Tansanian Pipliaseuran hankekoordinaattorin, Leah Kiloba on kuitenkin ollut säännöllisesti yhteydessä kääntäjiin. Käännöstyön asiantuntija Chris Pekka Wilde on työskennellyt tiimin kanssa paikan päällä Sumbawangassa kesäkuussa (Ruutin ja Joonan konsulttitarkistus), elokuussa (I. Samuelin konsulttitarkistus) ja marraskuussa (I. Aikakirjan konsulttitarkistus).

Vaikutukset: Fipan kielen puhujat pitävät omakielistä Raamattua tärkeänä koko kansan kannalta. Kääntäjä **Emmanuel Kapele** kertoo:

”Tämä on vapauttavaa työtä. Tämän välityksellä Jumalan Sana saatetaan Sumbawanga-alueen ihmisten ja myös kaikkien seurakuntien ulottuville. Olen iloinen siitä, että tätä työtä tehdään niin tosissaan.”

NJIHANKIELINEN RAAMATUNKÄÄNNÖSHANKE

Tansaniassa njihan kieltä puhuu noin 280 000 ihmistä. Njiha-väestö asuu Etelä-Tansaniassa Mbeyan läänin Mbozin piirikunnassa Rukwa-järven kaakkoispuolella.

Njihat ovat uskonnoltaan kristittyjä, muslimeja tai luonnonuskonnon harjoittajia.

Lukutaitoisuuden aste njihan puhujien parissa vaihtelee ollen keskimäärin 81 %. Yleensä nuoret ovat lukutaitoisempia kuin vanhempi väki, miehet enemmän kuin naiset.

PIPLIA.voimasanoja

Tavoite: Tavoitteena on kääntää ensimmäinen njihankielinen koko Raamattu. Njihankielinen Uusi testamentti valmistui vuonna 1965. Tämä Uuden testamentin teksti ajanmukaistetaan uuteen julkaisuun. Vanhan testamentin käännöstyö on kokonaan uusi.

Uusi raamatunkäännös tulee palvelemaan ennen kaikkea herrnhutilaista, roomalaiskatolista, luterilaista kirkkoa, helluntaiseurakuntia sekä joukko pienempiä seurakuntia. Kirkkojen johtajat toivovat käännöksen palvelevan kirkkojen kasvua ja kristinuskon syvempää ymmärrystä. Tavoitteena on julkaista njihankielinen Raamattu vuoteen 2032 mennessä.

Hankkeen eteneminen: Vuonna 2020 hanketta valmisteltiin kirkkojen ja kyläyhteisöjen johtajien tapaamisella. Käännöstyö alkoi varsinaisesti vuoden 2022 alusta. Vuoden 2023 aikana käännöstiimi on jatkanut Vanhan testamentin historiallisten kirjojen vedostamista ja tarkistamista. Ensimmäiset neljä kirjaa (Ruut, Joonan, I. Samuel ja I. Aikakirja) läpäisivät kaikki tarkistusvaiheet.

Helmikuussa kääntäjät aloittivat myös kaksivuotisen kääntäjäkoulutuksen. Koulutuksesta vastaa Yhtyneet Raamattuseurat (UBS). Vuoden 2023 aikana koulutusjaksoja oli kolme, joista kaksi pidettiin etänä, ja yksi paikan päällä St. Paulsin yliopistolla, Nairobissa.

Käännöstekstien tilanne vuoden 2023 lopussa oli seuraavanlainen:

Vaihe 1: Joosua, Tuomarit, 2. Samuel, 1.–2. Kuninkaat, 1.–2. Aikakirja, Joonan, Esra, Nehemia, Ester (valmiit)

Vaihe 2:

Vaihe 3:

Vaihe 4: Ruut, I. Samuel, I. Aikakirja, Joonan

Haasteita: Huonojen internet-yhteyksien vuoksi etäkoulutus ja -tarkistaminen on ollut mahdotonta. Tansanian Pipliaseuran hankekoordinaattorin, Leah Kiloba on kuitenkin ollut säännöllisesti yhteydessä kääntäjiin. Käännöstyön asiantuntija Chris Pekka Wilde on työskennellyt tiimin kanssa paikan päällä Sumbawangassa kesäkuussa (Ruutin ja Joonan konsulttitarkistus), elokuussa (I. Samuelin konsulttitarkistus) ja joulukuussa (I. Aikakirjan konsulttitarkistus).

Vaikutukset: Kirkkojen johtajat ovat toivoneet jo kauan ajanmukaista njihankielistä raamatunkäännöstä. Kääntäjä pastori **Lastone Mwamulima** kommentoi äidinkielen käännöksen merkitystä hänelle ja njihan kielen puhujille näin:

PIPLIA. voimasanoja

”Olen iloinen siitä, että saan olla mukana kääntämässä Jumalan Sanaa omalle njihan kielelleni. Tämä on ensimmäinen kerta, että saamme lukea Vanhaa testamenttia omalla äidinkielellämme. Uskon, että käänös tulee olemaan tärkeä. Tulevaisuudessa se tulee jopa olemaan niin kuin sanakirja niille, jotka haluavat oppia omaa kieltään.”

PIPLiA.voimasanoja